

МОДЕРНИЗИРАНЕ НА АВТОРСКОТО ПРАВО С ПОСЛЕДНАТА ДИРЕКТИВА ОТНОСНО ЗАКРИЛАТА НА АВТОРСКОТО ПРАВО В ЕДИННИЯ ЦИФРОВ ПАЗАР 2019/790

Христина Атанасова*

Увод

Политиката на ЕС в областта на авторското право и сродните му права стъпва на стабилна законодателна основа. Развитието на Интернет и цифровизацията налагат приспособяване на авторското право и сродните му права към дигиталните реалности. Освен това се налага намеса на равнището на ЕС с цел да се избегне фрагментарността на вътрешния пазар. На този фон приетата през май 2015 г. Стратегия за цифров единен пазар очертва необходимостта „да се намалят различията между националните режими за авторското право и да се даде възможност за по-широк достъп на потребителите в ЕС до произведения онлайн“ [1]. През декември 2015 г. Комисията публикува съобщение, озаглавено „Към една модерна и по-европейска рамка за авторското право“ [2]. В съобщението са набелязани целенасочени действия и е очертана дългосрочна визия за модернизиране на правилата на ЕС в областта на авторското право. Може да се направи заключение, че реформата е част от тази широкообхватна инициатива на ЕС за адаптиране на европейското законодателство в областта на авторското право към ерата на цифровите технологии, което идва на фона на острата необходимост от осъвременяване на вече остарялото законодателство.

Така очертаната проблематика провокира избора на автора към обекта на изследването – модернизиране на авторското право и сродните му права към дигиталната среда.

Целта на изследването е да се систематизират основните решения за приспособяване на авторското право към дигитализацията, да се разкрие същността на новите законодателни решения, предлагани от директивата и да се анализират.

Задачата, която си поставя автора се свежда до извеждане на основните положения в конструирането и развитието на системата за закрила на авторското право и сродните му права в ЕС.

---

* Христина Атанасова, доктор по право, асистент, катедра „Международно право и право на ЕС“, УНСС, email: h.atanasova@unwe.bg

В статията са използвани основно нормативният метод на анализ на законодателните актове на ЕС, които приспособяват европейската рамка на авторското право и сродните му права към цифровата среда и индуктивният метод.

Водещата идея на изследването е разкриване същността и приложимостта на новоприета Директива 2019/790, уреждаща закрилата на авторско съдържание в единния цифров пазар.

Изследването се основава на предположението за постигането на по-висока ефективност на европейската регулаторна рамка и по-добра хармонизация на националните законодателства, благодарение на новите правила. То е ограничено до анализ на Директива 2019/790, която има важно значение за адаптирането на европейската рамка на авторското право и сродните му права към цифровата среда.

Исторически преглед на авторското право и сродните му права

В България като страна, част от семейството на ЕС, регламентацията на авторското право и сродни нему права се съдържа както в международни актове (на международно ниво), така и в европейски (на наднационално ниво), а също и във вътрешни (на национално ниво). На международно ниво България е страна по редица международни актове [3]. Първа по приемане и по важност е Бернската конвенция от 1886 г. [4], следвана от други конвенции и договори в същата област [5]. Уредбата на авторското право е разширена след като и сродните права получават уредба с приемането на Римската конвенция [6]. Те от своя страна получават допълнителна уредба с приемането и подписването на самостоятелни международни актове [7].

На наднационално равнище уредбата на авторското право и сродните му права се изгражда от регламенти и директиви. Характерно за тях, като актове на вторичното европейско законодателство, е че и двата акта имат задължителна сила, но регламентът е задължителен в своята цялост – това означава, че веднъж приет, става част от вътрешното законодателство на държавите членки. Директивата е задължителна единствено с оглед целта, която преследва. Държавите членки са длъжни да транспонират тази цел в своето законодателство, но имат свободата да изберат механизмите, начините и средствата за това [8]. С оглед деликатността на различните интереси в авторското право (интересите на авторите, на правноносителите, на орзанизациите за колективно управление, на публиката), предпочитан инструмент за регулация, е директивата.

На национално (българско) ниво уредбата на авторското право и сродните му права се съдържа в Закона за авторското право и сродните му права [9].

Цифровизацията и основните моменти в новата директива 2019/790

Един от основните приоритети на Европейската комисия, отчитайки новите дигитални реалности, е създаването на единен цифров пазар. В изпълнение на тези политически намерения, на 06.05.2015 г. е приета „Стратегия за цифров единен пазар за Европа“. Комисията определя три насоки на регулация: цифрово и трансгранично използване в областта на образованието, извличане на информация от текст и данни в областта на научните изследвания и опазване на културното наследство. В резултат на една модернизирана рамка от изключения и ограничения изследователите ще се възползват от наличието на едно по-ясно правно пространство, за да използват новаторски изследователски средства за извличане на информация от текст и данни, преподавателите и учащите ще могат да се възползват пълноценно от цифровите технологии на всички образователни равнища, а институциите в областта на културното наследство (т.е. общодостъпни библиотеки или музеи, архивни учреждения или институции в областта на филмовото или звукозаписното наследство) ще бъдат подкрепени в усилията им за опазване на културното наследство, което в крайна сметка е от полза за гражданите на ЕС.

Последната обща директива в областта на авторското право е от 2001 г. [10], а през това време цифровата среда и икономика се развиха значително. Именно поради това новата директива установява правила за по-нататъшното хармонизиране на правото на Съюза, приложимо за авторското право и сродните му права в рамките на вътрешния пазар, като взема предвид по-специално цифровото и трансграничното използване на защитено съдържание. В преамбула ѝ се заявява: „Приложимото законодателство трябва да бъде съобразено с потребностите на бъдещето, така че да не ограничава технологичното развитие“ [11].

Директивата относно авторското право в цифровия единен пазар 2019/790 бе на ниво обсъждане дълги години – още от 2016 г. Автори на документа са Европейската комисия и Генерална дирекция „Съобщителни мрежи, съдържание и технологии“. Едва през януари 2019 г., когато приключиха разискванията на триалога – преговорите между Парламента, Съвета на Европа и Европеекската комисия, тя бе окончателно приета през април същата година, публикувана в Официалния вестник през месец май и в сила от юни същата година.

С новата Директива 2019/790 се цели да се въведе пълна сигурност по отношение на трансграничното използване на защитено авторско съдържание в областта на научните изследвания, образованието и културното наследство. Развитието на цифровите технологии променя начина, по който се създават, продуцират, разпространяват и използват произведенията и други защитени

от авторското право обекти. Интернет се превърна и превръща в основно място на разпространение на защитено от авторското право съдържание.

Директивата се основава на правилата, залегнали в Директива 96/9/ЕО за правна закрила на базите данни, Директива 2001/29/ЕО относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество, Директива 2006/115/ЕО за правото на отдаване под наем и в заем, както и за някои права, свързани с авторското право в областта на интелектуалната собственост, Директива 2009/24/ЕО относно правната закрила на компютърните програми, Директива 2012/28/ЕС относно някои разрешени начини на използване на осиротели произведения и Директива 2014/26/ЕС относно колективното управление на авторското право и сродните му права и многотериториалното лицензиране на правата върху музикални произведения за използване онлайн на вътрешния пазар, като ги допълва. Посочените директиви, както и настоящата, допринасят за функционирането на вътрешния пазар, осигуряват висока степен на закрила на носителите на права и улесняват уреждането на правата.

Директива е структурирана в пет дяла. Първият дял съдържа общи разпоредби относно предмета и приложното ѝ поле и дава определения за научна организация [12], извличане на информация от текст и данни [13], институция в областта на културното наследство [14], публикация в пресата [15], достъпчик на онлайн услуга за споделяне на съдържание [16].

Вторият дял се отнася до мерките за адаптиране на изключенията и ограниченията към цифровата и трансграничната среда. Този дял обхваща членове 3 – 7, които изискват от държавите членки да предвидят задължителни изключения или ограничения, при които се допуска извличането на информация от текст и данни от научни организации за целите на научните изследвания (член 3 – 4); цифровото използване на произведения и други обекти единствено за илюстриране при преподаването (член 5) и институциите в областта на културното наследство да правят копия на произведения и други обекти в постоянните си сбирки, доколкото това е необходимо за тяхното опазване (член 6). Член 7 съдържа общи препращащи разпоредби за изключенията и ограниченията към Директива 2001/29/ЕО.

Третият дял се отнася до мерките за подобряване на лицензионните практики и за осигуряване на по-широк достъп до съдържание. Той е разделен на глави, които се свеждат основно до регулиране използването на произведения извън търговско обращение [17] и други обекти; до мерки за улесняване на колективното лицензиране; до достъпът до аудиовизуални произведения на платформи за видео по заявка; както и до произведения на визуалното изкуство, които са обществено достояние.

Четвъртият дял предвижда мерки за изграждане на добре функциониращ пазар за авторското право. Той също е структуриран в глави. Тяхната

регулаторна рамка се свежда до закрила на права върху публикации и възможност за получаване на справедливо обезщетение за издателя; въведено е задължение за доставчиците на услуги на информационното общество, които съхраняват големи обеми от произведения и други обекти, качени от техните ползватели, и осигуряват достъп до тях, да прилагат подходящи и пропорционални мерки за гарантиране на действието на споразуменията, сключени с носителите на права, и да не допускат в техните услуги да се предлага съдържание, определено от носителите на права в сътрудничество с доставчиците на услуги; изисква се от държавите членки да включват задължения за прозрачност в интерес на авторите и артистите-изпълнители, да създадат механизъм за коригиране на договорите и механизъм за разрешаване на спорове по прилагането на членовете.

Петият дял (чл. 24 – 31) съдържа заключителни разпоредби относно измененията в други директиви, графикът за прилагане, преходни разпоредби, защитата на личните данни, транспонирането, прегледа и влизането в сила.

Залегналите нови текстове в директивата се очаква да доведат до адаптиране на изключенията от авторското право и сродните му права към цифровата и трансграничната среда; до подобряване на лицензионните практики и осигуряване на по-широк достъп до съдържание; и до постигане на по-добре функциониращ цифров пазар на авторски права.

Може да се обобщи, че основните теми, които чрез Директивата са регламентирани, се свеждат до:

Достъп и наличие на аудио-визуални произведения на платформи за видео по заявка (video on demand)

Директивата предвижда мерки, чиято цел е да улеснят процеса на лицензиране и уреждане на правата. Това ще улесни трансграничния достъп на потребителите до защитено с авторско право съдържание. Държавите членки са задължени да създадат механизми за преговори и организиране на диалог със заинтересованите страни. Услугите „видео по заявка“ (известни също като video on demand или VOD) са качествено нов начин за достъп до произведения, появил се с развитието на онлайн технологиите. Благодарение на него потребителят може да избира какво, кога и къде да гледа, без да се съобразява с програата на телевизията. В Директивата се отчита, че този метод за разпространение изостава в Съюза, поради проблем с териториалната разпокъсаност и това, че в някои територии носителят на правата може изобщо да няма икономически интерес да ги реализира, а в същото време не се отказва от тях (например може да има интерес да лицензира разпространението само в държавите с повече население и изобщо да не се занимава с преговори за останалите) [18]. Това затруднява и трансграничността, т.е. единността на цифровия пазар. Затова, без

да се ограничават или отнемат правата за лицензиране, се въвежда механизъм за преговори, съгласно който се гарантира, че страните, които желаят да сключат споразумение с цел предоставяне на разположение на филми на услуги за видео по заявка, могат да разчитат на съдействието на независим орган или на медиатори, включително като им представят предложения. България следва да определи такъв независим орган или медиатори като информира Комисията за избора си не по-късно от 7 юни 2021 г.

По отношение на произведенията на визуалното изкуство с изтекъл срок на закрила, Директивата предвижда в чл. 14, че и всички материали, произтичащи от възпроизвеждането им не са обект на авторско право, освен ако полученият материал е оригинален и е собствено интелектуално творение на автора.

Използването на произведения извън търговско обращение

Държавите членки трябва да въведат законови механизми с трансгранично действие за улесняване на лицензионните споразумения за използване на произведения извън търговско обращение във всички сектори. Директивата урежда използване на произведения извън търговско обращение от институции за културно наследство чрез сключване на неизключителна лицензия за нестопански цели с организация за колективно управление (при наличие на такава, която е представителна). Директивата предвижда и възможността произведенията извън търговско обращение да могат да се предоставят от институции за културно наследство на уебсайтове с нестопанска цел, при условие, че не съществува организация за колективно управление, която да може да издаде лиценз и че е посочено името на автора или на всеки друг установим правноносител. Въвежда се колективно лицензиране с разширено действие, като този механизъм се прилага ограничено, когато получаването на разрешение от правноносителите е обременяващо и непрактично до степен, която прави лицензионната сделка малко вероятна.

Използване на произведения и други обекти в цифрови и трансгранични преподавателски дейности

Новата действителност създаде и нови възможности за преподаване и обучение – дистанционно, по интернет, включително когато преподаващ и обучаван се намират на територията на различни държави. Такива възможности са предвидени в чл. 5, параграф 3, буква а) от Директива 2001/29/ЕО, който позволява на държавите членки да предвидят изключение или ограничение за правото на възпроизвеждане, на публично разгласяване и предоставяне на публично разположение на произведения или други обекти

по такъв начин, че лица от обществеността да могат да имат достъп до тях от място и в момент, избран индивидуално от тях, единствено за илюстриране при преподаване. В допълнение към това чл. 6, параграф 2, буква б) и чл. 9, буква б) от Директива 96/9/ЕО допускат използване на база данни и извличане на съществена част от нейното съдържание с цел илюстриране при преподаване. Неясна е степента, до която тези изключения или ограничения се прилагат за цифровото използване. В допълнение към това липсва яснота по въпроса дали тези изключения или ограничения са приложими, когато преподаването се извършва онлайн и в дистанционна форма. Нещо повече, съществуващата правна рамка не предоставя трансграничен ефект. Това положение би могло да попречи на развитието на осъществявани с дигитални помощни средства преподавателски дейности и на дистанционното обучение. Поради това е необходимо да се въведе ново задължително изключение или ограничение, за да се гарантира, че образователните институции се ползват от пълна правна сигурност, когато използват произведения или други обекти в дейностите за цифрово преподаване, включително онлайн и през границите.

Това е едно от задължителните изключенията, предвидени в новата Директива, което е свързано с преподаване в цифрова среда.

Тук обаче идва едно мащабно противоречие, което за съжаление новата директива преодолява само в конкретни единични случаи. То се поражда от обстоятелството, че обичайно териториалният обхват на дадено лицензиране е за територията на една или няколко държави. В същото време основополагаща идея и цел на съществуването на ЕС е създаването на общ пазар, на свободно движение отвъд представите за национални граници. Тази колизия между двете ще създава все по-сложни практически проблеми с напредването на технологиите, които дават възможност все повече дейности да се осъществяват извън представите за територия, място, граници. Новото в Директивата касае конкретно предвиждане на изключение, за да се позволи цифровото използване на произведения и защитени обекти единствено за целите на илюстриране на преподаването – например, когато в рамките на университетски курс се използва презентация, споделена в онлайн пространството с цел нагледно усвояване на материята по дисциплината. Това трябва да се прави от образователна институция в нейните помещения или на други места, или посредством сигурна електронна среда, достъп да имат само преподавателите и обучаващите се и да се посочва името на източника и на автора.

Извличане на информация от текст и данни за целите на научни изследвания

Това е друго задължително изключение, уредено от Директивата, на което могат да се позоват само определен кръг бенефициери, дори и когато авторското съдържание се използва за търговски научноизследователски цели. Съгласно чл. 2, параграф 2 от Директивата под извличане на информация от текст и данни следва да разбира всеки автоматизиран аналитичен способ, чиято цел е да анализира текст и данни в цифрова форма, за да се създаде информация, като например модели, тенденции и корелативни връзки. Още в Преамбюла на директивата се определя, че извличането на информация от текст и данни позволява обработването на големи обеми информация с оглед придобиване на нови знания и разкриване на нови тенденции. Това извличане обаче може да наруши както авторски права върху обекти, включени в обработваните масиви, така и права върху самите обработвани бази данни. Получава се колизия между две ценности – защитата на права и насърчаването на иновациите и научноизследователския прогрес. Директивата дава балансирано разрешение на това противоречие. Когато извличането е извършено от научноизследователски организации или институции за културно наследство и то за целите на научни изследвания и въз основа на правомерно осъществен достъп, то попада в рамките на изключението, при това – без да се заплаща обезщетение и с право да се съхранят копия на обектите (Canelloroulou-Bottis, 2019). Запазва се обаче необходимостта от лицензиране, когато дейностите се осъществяват от други субекти и/или с друга цел – нови бизнес решения, правителствени услуги и др.

Опазване на културното наследство

Тук също има предвидено задължително изключение, което се отнася за институциите в областта на културното наследство като обществени библиотеки, музеи, архиви, институции за съхраняване на филмовото или аудионаследството. Възприемайки че съхраняването на колекциите за идните поколения е по-висша ценност, директивата в чл.6 позволява на институциите за културно наследство да правят копия от произведения или други обекти, които се намират постоянно в техните колекции, във всеки формат и на всеки носител, но само за целите на тяхното опазване и до степен, която е необходима за съхранението им. Тъй като не винаги разполагат с необходимите технически средства, те ще могат да го възлагат на трети лица, дори и те да се намират в друга държава членка. С тази разпоредба директивата догонва реалността и я узаконява.

Използване на защитено с авторско право съдържание от доставчици на онлайн услуги, които съхраняват големи обеми произведения и други обекти, качени от техните ползватели, и осигуряват достъп до тях

За онлайн платформите се урежда задължение да въведат подходящи технологии и биват насърчавани да сключват споразумения с носителите на права.

Онлайн услугите за споделяне на съдържание получиха изключително голямо разпространение, включително защото позволяват потребителят да избира какво, кога и къде да гледа. Те се превърнаха в основен източник за достъп до аудиовизуални произведения онлайн. Тези платформи се основават на модела „качено от ползвателя съдържание“. Самата платформа не публикува нищо, това се прави от различни потребители, обичайно действащи без търговска цел. В същото време популярността на платформата й носи засилен трафик и съответни приходи от реклами и други (Rosati, 2020). В чл. 17 директивата уточнява правната рамка, в която тези платформи ще осъществяват дейността си, като предвижда, че доставчикът на онлайн услугата за споделяне на съдържание (а не споделящият го потребител) извършва публично разгласяване или предоставяне на публично разположение. Следователно той трябва да получи разрешение.

Промените не засягат например електронните съобщителни услуги, услуги „в облак“, които позволяват на потребителите да качват съдържание за собствено ползване, като например веб хостинг, или платформи за онлайн търговия. Качването на защитена творба с цел цитиране, критика, рецензия, карикатура, пародия или имитация е изключено от приложното поле на Директивата, така че memes и GIFs ще продължат да бъдат достъпни и споделяни в онлайн платформите. Споделянето в онлайн енциклопедии по некомерсиален начин, като например в Wikipedia, също е изрично изключено от обхвата на Директивата.

От особено значение е чл. 17, който засяга филтрирането или т.нар. „контрол на входа“. Ако не е дадено разрешение (лицензионно споразумение), доставчиците на онлайн услуги за споделяне на съдържание носят отговорност за неправомерни действия по публично разгласяване, включително предоставянето на публично разположение на конкретни защитени от авторското право произведения и други обекти. Те могат да се освободят от тази отговорност, ако докажат, че са положили всички възможни усилия за получаване на разрешение и за гарантиране неналичността на конкретни произведения, за които правноносителите са им предоставили съответната информация, като във всеки случай са действали експедитивно, след като са получили достатъчно обосновано уведомление от страна на правноноси-

телите, за преустановяване на достъпа до или премахване на обектите и са положили максимални усилия за предотвратяване на бъдещото им качване. Отговорност няма да се носи, когато правноносителите не предоставят на доставчиците на онлайн услуги за споделяне на съдържание подходящата и необходима информация за своите конкретни произведения или други обекти, или не са направили уведомление относно преустановяването на достъпа или премахването на конкретните обекти и в резултат на това доставчиците са възпрепятствани да положат всички възможни усилия, за да избегнат наличието на неразрешено съдържание при своите услуги.

Доставчиците са задължени да приведат своите общи условия в съответствие с новите правила, както и да предоставят на правноносителите, по тяхно искане, адекватна информация относно вида на предприетите действия, без да се засягат търговските тайни на доставчиците на онлайн услуги, както и адекватна информация относно използването на съдържанието, обхващаното от лицензионните споразумения.

Въвежда се предварителен контрол на съдържанието. Сега вече сайтовете ще трябва предварително да предприемат достатъчни мерки за предотвратяване на публикуваните материали, обект на авторско право, за които платформата няма сключен лицензионен договор, но само ако са получили подходяща и необходима информация за конкретни произведения от правноносителите. Приетата директива предвижда, че ползвателят може да обжалва премахване на качено съдържание при това жалбата му следва да подлежи на човешка преценка.

Важно е да се посочи, че в някои от предишните проекти на директивата имаше предвиден автоматичен филтър, но това изискване отпадна и то не присъства в окончателния текст. Директивата обаче не посочва и не изброява какви инструменти, човешки ресурси или инфраструктура може да бъдат необходими, за да не се допусне появата на материал, за който не се плаща възнаграждение. Директивата предвижда задължителни консултации между доставчиците на онлайн услуги, правноносителите, сдруженията на ползвателите (потребителите), доставчиците на технологии и другите заинтересовани страни за постигане на балансирано практическо приложение на новите изисквания.

Новите разпоредби предвиждат облекчения за стартиращите платформи (новите доставчици на услуги), които ще се възползват от по-леки задължения в сравнение с останалите, но само през първите 3 години от дейността си, когато годишният оборот е под 10 милиона евро и средният месечен брой на отделните посетители не надвишава 5 милиона.

Права върху публикациите в пресата

Директивата предвижда ново сродно право за издателите на печатни издания с цел да се улесни онлайн лицензирането на техните публикации, възвръщаемостта на направените от тях инвестиции и реално упражняване на техните права. Сродното право на издателите се отнася само за цифровото използване на публикациите в пресата. Като такива следва да се разбират журналистическите публикации в ежедневните вестници, седмичните или месечните списания с обща или специална насоченост, включително списанията с абонамент, както и новинарските сайтове в интернет. Изключени от Директивата са научните списания и блоговете. На издателите, на които авторът е прехвърлил или отстъпил права, директивата предвижда задължителното изключение те да получат дял от обезщетението за използване.

Онлайн използването на публикации в пресата е една от новостите предизвикали най-голям интерес и полемики. С развитието на интернет класическата хартиена преса все повече загубва аудитория и като следствие – приходи. В допълнение на това появата на агрегатори на новини (търсачки, социални мрежи и др.) отклони и онлайн аудиторията от съответната онлайн версия на медията, където са публикувани нейните авторски материали. Немалка част от публиката се задоволява да се информира от откъсите в тези агрегатори, без изобщо да посети и прочете авторския материал там, където е публикуван. А липсата на трафик към страницата води до липса и на приходи за положения журналистически и издателски труд. От друга страна, ако даден журналистически материал не бъде включен в новинарския агрегатор, аудиторията може и изобщо да не разбере за съществуването му и отново да не реализира трафик с прочитането му. Директивата се опитва да разреши тези проблеми като създава нов вид сродно на авторското право за закрила на издателите на новинарско съдържание, новинарски агенции, журналистите при цифровото използване на техните публикации в печата.

Новият чл. 15, наричан от някои „данък линк“, предоставя на издателите изключителни права на възпроизвеждане и публично разгласяване върху техните публикации в пресата при онлайн използване от доставчици на услуги на информационното общество. Така новинарските агрегатори (например Google News) са задължени да получат разрешение за използване на публикации на издатели на новинарско съдържание. Тази разпоредба основно засяга снопетите (кратките откъси) и картинките, които излизат в резултатите, както и препратките (линковете) към материал в мрежата. Тези права се погасяват две години след публикуването на публикацията в пресата, като срокът тече от 1 януари на годината след датата, на която е излязла публикацията в пресата. Правноносител е издателят, но авторът има право на подходящ дял от приходите.

Новинарските агрегатори ще могат да продължат да показват откъси, без да е необходимо разрешение от издателите на новини само при условие че този „snippet“ представлява „много кратък откъс“ или „отделни думи“, от публикация в пресата, придружени с линк към източника и че не се счита, че новинарският агрегатор злоупотребява с тази функция.

Дадената защита не засяга правото на автора да използва своето произведение отделно от публикацията в пресата, нито използването от трети лица за лични или нестопански цели или за създаването на хипервръзки, нито дава право на един получил неизключителни права издател да се противопоставя на друг получил неизключителни права. Извън обхвата са и периодичните научни и академични издания, както и самите факти, съдържащи се в даден материал.

Директивата дава още една възможност за издателите като допуска държавите членки, ако решат, да предвидят дял за издателите от компенсационните възнаграждения, които авторите получават от копиране и репрография.

Справедливо възнаграждение по договорите с автори и артисти изпълнители

Директивата съдържа мерки, чиято цел е да се подобрят позициите на носителите на права по отношение на договарянето и получаването на възнаграждение.

Въведен е механизъм за адаптиране на договорите и разрешаване на спорове. Първата хипотеза касае случаите, при които авторите/артистите са предоставили изключителни права на друго лице на справедливо договорена към момента на предоставянето цена. Съществуващите бизнес модели обаче нерядко водят до ситуации, при които от реализацията на произведението се получават приходи, несъразмерно надхвърлящи първоначално предвижданите, включително от странични канали (например рекламни продукти), защото то става много по-популярно. За тази популярност, без съмнение, принос имат и авторите/артистите и с новите правила те ще имат право да получат подходящо и пропорционално възнаграждение, за което България ще трябва да избере точния механизъм. Той ще трябва да отчете доколко е съществен приносът на съответния автор/артист, както и да предвиди процедура за решаване на спорове, включително и извънсъдебно. Директивата предвижда задължения за предоставяне на информация, за да могат правноносителите обективно да преценят в кой момент се е нарушила еквивалентността на първоначално договореното. Препоръчва се и да се избягва договарянето на еднократни възнаграждения. Такова правило вече съществува в Закона за авторското право и сродните му права, що се отнася до произведение, което е създадено при трудово правоотношение. В този

случай авторът имат право да поиска от работодателя си компенсационно възнаграждение.

Втората хипотеза касае случаите на предоставени изключителни права, които обаче придобилият ги не използва. В директивата се отчита интересът на авторите произведението им да бъде използвано, затова е предвидено птавото на оттегляне на лицензията, но само след изтичането на разумен срок. Така България ще трябва да предвиди подходящ механизъм за оттегляне на лицензията за такива права, които не се използват или за отпадане на ексклузивността ѝ, така че авторът да може да лицензира и на други ползватели. Ще трябва да се определи за кои произведения, по какъв ред и при какви срокове това ще може да се случи.

Спорните моменти

Ключовите проблеми, поради които Директивата е многократно обсъждана, се криеха в предвижданата закрива на публикациите в пресата при цифрово използване и в използването на защитено съдържание от доставчици на услуги на информационното общество, които съхраняват големи обеми произведения и други обекти, качени от техните ползватели, и осигуряват достъп до тях. Идеята за получаване на уредба на онлайн журналистическо съдържание (наричана „данък линк“) бе да се намали влиянието, което корпорации като Гугъл, Фейсбук, Туитър и подобни технологични гиганти имат върху създателите на съдържание в Интернет, особено новинарско и медийно. За тази цел проектът предвиждаше големите платформи да бъдат задължени да плащат за „привилегиата“ да линкват новинарски статии. Диспутът, който възникна е, че под приложното поле попадат и малките платформи, а те не разполагат с финасовия ресурс за закупуване на разрешение. На окончателното гласуване от Европейския парламент в Директивата е приета специфична защита за стартиращите платформи. Новите платформите, които са създадени преди по-малко от 3 години, имат годишен оборот под 10 милиона евро и средно под 5 милиона отделни посетители на месец, се задължават да изпълняват значително по-леки задължения от големите утвърдени платформи.

Другият спорен момент (наричан „ъплоуд филтри“), бе въвеждането на задължение да се създадат ефективни технологии за разпознаване на съдържание („специален алгоритъм“), които да играят ролята на филтър. Счита се, че всеки уебсайт, който позволява публична комуникация чрез публикуване на аудио, видео, снимки или какъвто и да е материал, който може да бъде защитен като авторско съдържание, трябва да изпраща постове до този алгоритъм. След това алгоритъмът сканира постовете, и ако те имат съдържание, което съвпада с авторски материали, включени в базата данни на алгоритъма, те биват свалени. Целта на предложението бе да се осигури

по-силна позиция за творците, позоваващи се на правата си за справедливо обезщетение, когато творбите им се използват и разпространяват онлайн от други. Творецът обикновено е уведомил платформи като YouTube, че е автор на дадено произведение. Ето защо е малко вероятно да възникне въпрос за отговорността на платформите за качени произведения, чийто притежател на права е неизвестен. Този проблем бе решен в светлината на предварително разрешение от страна на издателите или в даване на пълна информация относно авторството на произведение от страна на правноносителите. Като краен резултат е ограничена възможността за цензуриране на авторско съдържание от платформите.

Заклучение

С Директива 2019/790 се улеснява образованието и научните изследвания, подобрява се разпространението на европейските култури и се повлиява положително върху културното многообразие. Следователно тя съответства на членове 165, 167 и 179 от Договора за функционирането на Европейския съюз. Освен това тя допринася за отстояването на интересите на потребителите в съответствие с политиките на ЕС в областта на защитата на потребителите и с чл.169 от ДФЕС, като дава възможност за разширяване на достъпа до защитено от авторско право съдържание и на неговото използване. Директивата има за цел да осъвремени закрилата на авторско съдържание в епохата на Интернет. Тя не предвижда възникването на нови права за нови правни субекти, а само въвежда по-сигурна закрила на авторското право във виртуалната глобална среда. Може да се обобщи, че авторското съдържание вече е защитено на европейско ниво не само офлайн, но вече и онлайн.

Резултатът от анализа на новата законодателна рамка задължава българските отговорни институции да проведат задълбочени дискусии и обществени обсъждания, така че България да намери най-точното решение по всяка от темите, спазвайки духа и рамките на директивата. Една част от разпоредбите на директивата имат вече своята законова регламентация в Закон за авторското право и сродните му права, в частта относно свободно използване на произведения с или без заплащане на компенсационно възнаграждение – за целите на образованието; за библиотечното и архивно дело; с цел информираност на обществото и др. Това е добре познатата и безспорно използвана тройна формула (тройно правило, тристепенен тест).

Срокът за транспониране на директива 2019/790 е 2021 г. Към този момент от държавите членки се очаква да са приели необходимите промени, с които да имплементират разпоредите на директивата във вътрешното си законодателство.

Бележки:

[1] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A52015DC0192>

[2] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0626>

[3] Международните съглашения се наименоват по различен начин, но те имат еднакво действие и пораждаат еднакви последици за страните, които са ги приели. Такива са преди всичко конвенциите, международните договори и международните споразумения.

[4] Конвенция за закрила на произведенията на литературата и изкуството, приета на 09.09.1886 г. в гр. Берн.

[5] Универсална конвенция за авторското право, 1952 г., Споразумение за свързаните с търговията аспекти на правата върху интелектуалната собственост /ТРИПС/, 1994 г., Договор за авторското право, 1996 г., Договор за улесняване на достъпа до публикувани произведения за слепи хора и лица с нарушено зрение (Маракешки договор), 2013 г. и др.

[6] Според Римската конвенция, „права, сродни на авторските“ са права на интелектуална собственост върху артистични изпълнения, звукозаписи и програми на радио и телевизионни организации.

[7] Конвенция за закрила на продуцентите на звукозаписи срещу неразрешеното възпроизвеждане на техните звукозаписи (Женевска конвенция), 1971 г.; Конвенция за разпространението на сигнали, носители на програми, предавани чрез спътник (Брюкселска конвенция), 1974 г.; Договор за изпълненията и звукозаписите (ДИЗ), 1996 г.; Договор относно аудиовизуалните изпълнения (Договора от Пекин), 2012 г. и др.

[8] Цакова, В., (2017). Приспособяване на авторското право и сродните му права към цифровия единен пазар за Европа, Научни трудове, УНСС, том 2/ 2017, с. 64.

[9] Закон за авторското право и сродните му права (обн. ДВ, бр. 56/29.06.1993, последно изм. ДВ. бр. 98 от 13 Декември 2019 г.)

[10] Директива 2001/29/ЕО

[11] т. 3 от Преамбюла

[12] чл. 2, параграф 1 от Директива 2019/790

[13] чл. 2, параграф 2 от Директива 2019/790

[14] чл. 2, параграф 3 от Директива 2019/790

[15] чл. 2, параграф 4 от Директива 2019/790

[16] чл. 2, параграф 6 от Директива 2019/790

[17] чл. 8, параграф 5. Счита се, че едно произведение или друг обект е извън търговско обращение, когато добросъвестно може да се направи предположение, че произведението или обектът в своята цялост не е предоставе-

но на публично разположение чрез обичайните търговски канали, след като е било положено разумно усилие да бъде установено дали е предоставено на публично разположение.

[18] т. 51 от Преамбюла

Референци:

Цакова, В., (2017). Приспособяване на авторското право и сродните му права към цифровия единен пазар за Европа, Научни трудове, УНСС, том 2/ 2017, с. 61-90.

(Tsakova, V., 2017, Prispособyavane na avtorskoto pravo i srodnite mu prava kam tsifrovia edinnen pazar za Evropa, Nauchni trudove, UNSS, tom 2/ 2017, s. 61-90)

Rosati, E., (2020). Does the Duration of the Storage Matter? Live Streaming Providers As ‘Online Content Sharing Service Providers’ Under Directive 2019/790. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3594793 (accessed: 22.5.2020).

Canellopoulou-Bottis, M., Papadopoulos, M., Zampakolas, Ch. and Ganatsiou, P., (2019). Text and Data Mining in Directive 2019/790/EU Enhancing Web-Harvesting and Web-Archiving in Libraries and Archives. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3444204 (accessed: 22.12.2019).

МОДЕРНИЗИРАНЕ НА АВТОРСКОТО ПРАВО С ПОСЛЕДНАТА ДИРЕКТИВА ОТНОСНО ЗАКРИЛАТА НА АВТОРСКОТО ПРАВО В ЕДИННИЯ ЦИФРОВ ПАЗАР 2019/790

Резюме

Статията съдържа анализ на новата регламентация на авторското право в единния цифров пазар съгласно приета Директива (ЕС) 2019/790 на Европейския парламент и на Съвета от 17 април 2019 година относно авторското право и сродните му права в цифровия единен пазар и за изменение на директиви 96/9/ЕО и 2001/29/ЕО 2019/790. Тя е една от мерките, които ЕС предприема с цел модернизиране на съществуващата регулаторна рамка. Проведеното изследване обхваща причините за приемането на директивата, нейната същност и очакваните резултати.

Ключови думи: авторско право, цифров пазар, доставчици на онлайн услуга за споделяне на съдържание, сродно право за издателите на преса

JEL: K11

MODERNIZING COPYRIGHT WITH THE LAST DIRECTIVE ON COPYRIGHT IN THE DIGITAL SINGLE MARKET 2019/790

Hristina, Atanasova*

Abstract

The article contains an analysis of the new regulation of copyright in the digital single market according to the adopted Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the digital single market and amending directives 96 / 9 / EC and 2001/29 / EC2019 / 790. It is one of the measures the EU is taking to modernize the existing regulatory framework. The study covers the reasons for the adoption of the directive, its nature and the expected results.

Key words: copyright, digital market, online content sharing service providers, related law for press publishers

JEL: K11

---

* Hristina, Atanasova, PhD in Law, Department of Law, UNWE, email: h.atanasova@unwe.bg